

PRAWO OCHRONY ŚRODOWISKA

2. WYDANIE

redakcja naukowa
Marek Górski

Ewa Badowska-Domagała
Anna Barczak
Karolina Bartniak
Bogusz Bomanowski
Marek Górski
Agnieszka Jaworowicz-Rudolf
Aneta Kaźmierska-Patrzyzna
Katarzyna Kaźmierska-Stępniak
Anna Kempa
Joanna Sylwia Kierzkowska
Piotr Korzeniowski
Monika A. Król
Magdalena Łysek
Joanna Miłkowska-Rębowska
Magdalena Michalak

SERIA AKADEMICKA

LEX

a Wolters Kluwer business

PRAWO OCHRONY ŚRODOWISKA

2. WYDANIE

redakcja naukowa
Marek Górski

Ewa Badowska-Domagała
Anna Barczak
Karolina Bartniak
Bogusz Bomanowski
Marek Górski
Agnieszka Jaworowicz-Rudolf
Aneta Kaźmierska-Patrzyzna
Katarzyna Kaźmierska-Stępniaak
Anna Kempa
Joanna Sylwia Kierzkowska
Piotr Korzeniowski
Monika A. Król
Magdalena Łysek
Joanna Miłkowska-Rębowska
Magdalena Michalak

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

LEX

a Wolters Kluwer business

Warszawa 2014

Stan prawny na 1 września 2013 r.

Wydawca
Grzegorz Jarecki

Redaktor prowadzący
Marzena Molatta

Opracowanie redakcyjne
Anna Łubińska-Bujak

Łamanie
Wolters Kluwer

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer SA, 2014

ISBN: 978-83-264-4556-9

2. wydanie

Wydane przez:
Wolters Kluwer SA

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 00, fax 22 535 81 35
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl
www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	17
Wstęp	23
Część pierwsza	
ZAGADNIENIA OGÓLNE	
Rozdział 1	
Zagadnienia wprowadzające	27
1.1. Środowisko i jego zagrożenia (<i>Marek Górski</i>)	27
1.2. Ochrona środowiska – od działań incydentalnych do polityki środowiskowej (<i>Marek Górski</i>)	30
1.3. Ochrona środowiska jako zadanie państwa (<i>Marek Górski</i>)	34
1.4. Prawo w ochronie środowiska (<i>Marek Górski</i>)	36
1.5. Normy administracyjnoprawne w ochronie środowiska (<i>Marek Górski</i>)	38
1.6. System przepisów prawa ochrony środowiska (<i>Marek Górski</i>)	39
1.7. Podstawowe założenia nowego systemu prawa ochrony środowiska (<i>Marek Górski</i>)	40
1.7.1. Zakres regulacji i rola ustawy ogólnej	40
1.7.2. Przepisy ogólne ustawy – Prawo ochrony środowiska	41
1.7.3. Ustawa wprowadzająca i inne akty nowego systemu	42
1.8. Ochrona środowiska w prawie unijnym (<i>Marek Górski, Magdalena Michalak</i>)	44
1.8.1. Podstawy prawne kompetencji Unii Europejskiej w dziedzinie ochrony środowiska	44
1.8.2. Zasady polityki w dziedzinie ochrony środowiska	45
1.8.3. Ustawodawstwo wtórne jako podstawowe źródło prawa ochrony środowiska	46
1.8.4. Dokumenty programowe – akty parapravne	47
Rozdział 2	
Zasady ogólne prawa ochrony środowiska	49
2.1. Koncepcje zasad ogólnych w prawie polskim (<i>Piotr Korzeniowski</i>)	49
2.2. Zasady ogólne w prawie ochrony środowiska – poglądy doktryny (<i>Piotr Korzeniowski</i>)	50
2.3. Zasady prawa ochrony środowiska wynikające z przepisów Konstytucji RP (<i>Piotr Korzeniowski</i>)	52

2.4.	Zasady ogólne w regulacjach ustawowych (<i>Piotr Korzeniowski</i>)	53
2.4.1.	Zasada zrównoważonego rozwoju	54
2.4.2.	Zasada kompleksowości	55
2.4.3.	Zasada prewencji i zasada przezorności	56
2.4.4.	Zasada przezorności	58
2.4.5.	Zasada odpowiedzialności sprawcy – „zanieczyszczający płaci”	60
2.4.6.	Zasada nadrzędności wymagań ochrony środowiska wobec polityk, planów i programów dotyczących ochrony środowiska	65
2.4.7.	Zasada dostępu do informacji	66
2.4.8.	Zasada partycypacji publicznej	68
2.4.9.	Zasada ujednolicania	70
2.5.	Zasada subsydiarności w prawie ochrony środowiska (<i>Marek Górski</i>)	72
2.5.1.	Założenia ogólne zasady subsydiarności	72
2.5.2.	Ochrona środowiska a zasada subsydiarności w prawie wspólnotowym	73
Rozdział 3		
Zarządzanie sprawami ochrony środowiska		75
3.1.	Zarządzanie sprawami ochrony środowiska w świetle dokumentów prawa międzynarodowego (<i>Marek Górski</i>)	75
3.2.	Rodzaje zadań administracji w dziedzinie ochrony środowiska (<i>Marek Górski</i>)	78
3.3.	Zadania organizatorskie i bezpośrednio wykonawcze (<i>Marek Górski</i>)	80
3.3.1.	Krajowe i lokalne planowanie strategiczne w ochronie środowiska	80
3.3.2.	Zadania własne samorządu terytorialnego	82
3.3.3.	Zadania związane z gospodarowaniem przestrzenią	83
3.3.4.	Inne formy organizatorskiego działania organów lokalnych	84
3.4.	Podział kompetencji w zakresie zadań zobowiązująco-reglamentacyjnych (<i>Marek Górski</i>)	85
3.5.	Podział kompetencji w zakresie zadań nadzorczo-kontrolnych (<i>Marek Górski</i>)	87
3.5.1.	Zadania kontrolno-nadzorcze wykonywane przez administrację ogólną	87
3.5.2.	Zadania wykonywane przez organy Inspekcji Ochrony Środowiska ...	89
3.5.3.	Inspekcja a organy samorządu terytorialnego	91
3.5.4.	Państwowy monitoring środowiska	92
3.6.	Dyrektorzy ochrony środowiska jako nowe organy administracji rządowej w zakresie spraw ochrony środowiska (<i>Marek Górski</i>)	93
3.7.	Zarządzanie środowiskowe w przedsiębiorstwie – system EMAS (<i>Katarzyna Kaźmierska-Stępnia</i> ...)	95
3.7.1.	Uwagi wprowadzające	95
3.7.2.	System ek zarządzania i audytu EMAS w prawie unijnym	97
3.7.3.	Wdrożenie wymagań systemu ek zarządzania i audytu EMAS w polskim prawie wewnętrznym	102

Rozdział 4

Procedury ocen oddziaływania na środowisko (Marek Górski)	108
4.1. Założenia ogólne	108
4.2. Procedura oceny strategicznej	109
4.2.1. Zakres obowiązku przeprowadzenia procedury	109
4.2.2. Przebieg procedury oceny strategicznej	111
4.3. System procedur oceny indywidualnej	112
4.3.1. Pojęcie przedsięwzięcia i kategorie przedsięwzięć	112
4.3.2. Typy procedur oceny indywidualnej	114
4.3.3. Cele prowadzenia procedur oceny indywidualnej	115
4.4. Decyzja o środowiskowych uwarunkowaniach i procedura oceny podstawowej	116
4.4.1. Zakres obowiązku uzyskania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach	116
4.4.2. Właściwość organów w zakresie wydawania decyzji środowiskowych	117
4.4.3. Postępowanie w sprawie wydania decyzji środowiskowej	117
4.4.4. Procedura oceny podstawowej	118
4.4.5. Ustalenie treści decyzji środowiskowej	120
4.4.6. Nadzór nad prawidłowością decyzji środowiskowych	121
4.4.7. Raport o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko	121
4.5. Procedura oceny uzupełniającej	122
4.6. Procedura oceny „naturowej”	124
4.7. Procedury oceny transgranicznej	126
4.7.1. Zakres obowiązku przeprowadzenia postępowań transgranicznych	126
4.7.2. Postępowanie transgraniczne dotyczące przedsięwzięć	127
4.7.3. Postępowanie transgraniczne dotyczące projektowanych dokumentów	128
4.7.4. Postępowanie transgraniczne dotyczące skutków pochodzących z innego państwa	128
4.8. Przeglądy ekologiczne	129

Rozdział 5

Dostęp do informacji i partycypacja publiczna w ochronie środowiska (Marek Górski)	130
5.1. Dostęp do informacji o środowisku i jego ochronie	130
5.1.1. Prawo do informacji o środowisku w prawie wspólnotowym i wewnętrznym	130
5.1.2. Tryby udostępniania informacji o środowisku i jego ochronie	132
5.1.3. Odmowa udostępnienia informacji o środowisku i jego ochronie	133
5.1.4. Opłaty za dostęp do informacji	140
5.2. Udział społeczeństwa w podejmowaniu rozstrzygnięć związanych z ochroną środowiska	141
5.2.1. Prawo składania uwag i wniosków	141
5.2.2. Obowiązki organów administracji	142

5.2.3.	Udział organizacji ekologicznych w postępowaniach związanych z udziałem społeczeństwa	143
Rozdział 6		
Instrumenty finansowoprawne (Agnieszka Jaworowicz-Rudolf, Marek Górski)		145
6.1.	Instrumenty finansowoprawne w systemie przepisów ochrony środowiska	145
6.2.	Opłaty za korzystanie ze środowiska	147
6.2.1.	Teoretyczne założenia systemu opłat	147
6.2.2.	Opłaty przewidywane przez ustawę – Prawo ochrony środowiska	148
6.2.3.	Opłaty związane z ochroną powierzchni i zasobów wnętrza ziemi	150
6.2.4.	Opłaty przewidywane przepisami ustawy o ochronie przyrody	151
6.3.	Administracyjne sankcje finansowe za naruszanie zasad korzystania z zasobów środowiska	153
6.3.1.	Ogólne założenia systemu sankcji finansowych. Odraczenie i umarzanie kar i opłat	153
6.3.2.	Opłaty podwyższone	155
6.3.3.	Administracyjne kary pieniężne	156
6.3.4.	Opłata produktowa	162
6.4.	Fundusze celowe w ochronie środowiska	164
6.4.1.	Założenia ogólne systemu funduszowego	164
6.4.2.	Przychody funduszy środowiskowych	164
6.4.3.	Formy prawne finansowania zadań przez fundusze środowiskowe	165
6.4.4.	Organizacja funduszy środowiskowych	165
6.5.	Różnicowanie stawek podatków i innych danin publicznych służące osiągnięciu celów ochrony środowiska	166
Rozdział 7		
Odpowiedzialność prawna w ochronie środowiska (Agnieszka Jaworowicz-Rudolf, Marek Górski)		168
7.1.	Odpowiedzialność cywilna	168
7.1.1.	Założenia ogólne	168
7.1.2.	Przepisy kodeksu cywilnego	169
7.1.3.	Ustawa – Prawo ochrony środowiska	171
7.1.4.	Ustawy szczególne	172
7.1.5.	Konwencja z Lugano z 1993 r. o odpowiedzialności cywilnej za szkody wyrządzone działalnością niebezpieczną dla środowiska	173
7.2.	Odpowiedzialność karna	174
7.2.1.	Założenia ogólne	174
7.2.2.	Przestępstwa przeciw środowisku w kodeksie karnym	175
7.2.3.	Przestępstwa przeciw środowisku w ustawach szczególnych	178
7.2.4.	Odpowiedzialność podmiotów zbiorowych	180
7.2.5.	Odpowiedzialność karna w ochronie środowiska w przepisach prawa międzynarodowego i wspólnotowego	183
7.3.	Odpowiedzialność administracyjna	185
7.3.1.	Założenia ogólne	185

7.3.2.	Sankcyjne decyzje zobowiązujące	186
7.3.3.	Sankcyjne decyzje wstrzymujące	188
7.4.	Odpowiedzialność z tytułu zapobiegania i naprawiania szkód w środowisku ..	194

Część druga

REGULACJE SEKTOROWE

Rozdział 1

Ochrona jakości środowiska i prawo emisyjne (Marek Górski)	199
1.1. Ogólne założenia regulacji	199
1.2. Ochrona jakości zasobów środowiska	200
1.2.1. Ustalanie wymagań dotyczących jakości środowiska	200
1.2.2. Programy naprawcze	201
1.3. Ochrona przed zanieczyszczeniami – wymagania o charakterze ogólnym	203
1.3.1. Zakres prawnej ochrony środowiska przed zanieczyszczeniem	203
1.3.2. Ochrona przed zanieczyszczeniem – wymagania dotyczące instalacji ..	204
1.3.3. Obszar ograniczonego użytkowania	206
1.3.4. Strefy przemysłowe	209
1.3.5. Standardy emisyjne z instalacji	210
1.3.6. Ochrona przed zanieczyszczeniem – wymagania dotyczące substancji i produktów	210
1.3.7. Ochrona przed zanieczyszczeniem – obowiązki zarządzających źródłami liniowymi i rozproszonymi	211
1.4. Pozwolenia emisyjne	212
1.4.1. Ogólne założenia systemu decyzji reglamentujących korzystanie ze środowiska	212
1.4.2. Charakter prawny pozwolenia emisyjnego	214
1.4.3. Warunki wydania pozwolenia emisyjnego	216
1.4.4. Treść pozwolenia emisyjnego	218
1.4.5. Wygaśnięcie, cofnięcie i ograniczenie pozwolenia	219
1.5. Pozwolenia zintegrowane	221
1.5.1. Pozwolenie zintegrowane jako pozwolenie emisyjne	221
1.5.2. Koncepcja najlepszych dostępnych technik a treść pozwolenia zintegrowanego	222
1.5.3. Inne odrębności pozwoleń zintegrowanych	223
1.6. Obowiązek prowadzenia pomiarów emisji	225

Rozdział 2

Ochrona powietrza	227
2.1. Ochrona powietrza w prawie międzynarodowym i wspólnotowym (Marek Górski)	227
2.1.1. Konwencja geneńska wraz z protokołami dodatkowymi	227
2.1.2. Konwencja wiedeńska w sprawie ochrony warstwy ozonowej. Protokół montreali wraz z poprawkami	228
2.1.3. Konwencja klimatyczna	230
2.1.4. Ochrona powietrza w prawie unijnym	232

2.2.	Ochrona jakości powietrza (<i>Marek Górski</i>)	234
2.2.1.	Standardy jakości powietrza	234
2.2.2.	Badanie przestrzegania standardów jakości środowiska	236
2.2.3.	Prawne konsekwencje naruszenia standardów jakości powietrza	238
2.2.4.	Wartości odniesienia	240
2.3.	Ustalanie dopuszczalnych poziomów emisji do powietrza (<i>Marek Górski</i>)	241
2.3.1.	Standardy emisyjne z instalacji	241
2.3.2.	Pozwolenia na emisję gazów i pyłów do powietrza	242
2.3.3.	Obowiązek prowadzenia pomiarów emisji	242
2.4.	Ochrona warstwy ozonowej (<i>Marek Górski</i>)	244
2.4.1.	Podstawowe założenia ochrony warstwy ozonowej według przepisów rozporządzenia nr 1005/2009	244
2.4.2.	Regulacje prawa wewnętrznego	245
2.5.	Obrót uprawnieniami do emisji (<i>Magdalena Michalak</i>)	248
2.5.1.	Założenia i źródła regulacji	248
2.5.2.	Zakres ustawy i jej podstawowe cele	250
2.5.3.	System handlu uprawnieniami do emisji	251
2.5.4.	Administrowanie systemem i Krajowy rejestr jednostek Kioto i uprawnień do emisji	251
2.5.5.	Uprawnienia do emisji	252
2.5.6.	Zezwolenia	257
2.5.7.	Sankcje	259
2.5.8.	Wykorzystanie jednostek poświadczonych redukcji emisji i jednostek redukcji emisji	260
2.6.	Odnawialne źródła energii w systemie prawnej ochrony powietrza i innych elementów środowiska (<i>Magdalena Łysek</i>)	261
2.6.1.	Założenia regulacji	261
2.6.2.	Odnawialne źródła energii w prawie unijnym	263
2.6.3.	Polityka energetyczna Polski	271
2.7.	Ochrona przed hałasem (<i>Marek Górski</i>)	272
2.7.1.	Standardy imisyjne w ochronie przed hałasem	272
2.7.2.	Badanie przestrzegania wymagań imisyjnych	274
2.7.3.	Ustalanie dopuszczalnej emisji hałasu i pomiary hałasu	275
2.8.	Ochrona przed polami elektromagnetycznymi (<i>Marek Górski</i>)	276

Rozdział 3

Zapobieganie i usuwanie skutków poważnych awarii. Postępowanie

	z substancjami chemicznymi (<i>Joanna Sylwia Kierzkowska</i>)	278
3.1.	Regulacje międzynarodowe	278
3.2.	Przeciwdziałanie poważnym awariom w prawie wewnętrznym	282
3.2.1.	Zasady kwalifikacji instalacji do określonych kategorii zakładów	285
3.2.2.	Identyfikacja i zgłoszenie obiektów niebezpiecznych	286
3.2.3.	Programy zapobiegania awariom i opracowanie systemu bezpieczeństwa	287
3.2.4.	Raport o bezpieczeństwie	288

3.2.5.	Plany operacyjno-ratownicze	290
3.2.6.	System kontroli i nadzoru	292
3.3.	Postępowanie z substancjami i preparatami chemicznymi	295
3.3.1.	Postępowanie z substancjami w prawie międzynarodowym i wspólnotowym	295
3.3.2.	Postępowanie z substancjami chemicznymi i ich mieszaninami według przepisów prawa wewnętrznego	297
3.4.	Postępowanie z produktami biobójczymi	299

Rozdział 4

Gospodarowanie odpadami	302
4.1. System przepisów o odpadach (<i>Marek Górski</i>)	302
4.2. Zakres przedmiotowy ustawy o odpadach i podstawowe definicje (<i>Marek Górski</i>)	306
4.3. Gospodarka odpadami i zasady jej prowadzenia (<i>Marek Górski</i>)	311
4.3.1. Gospodarka odpadami i jej główne elementy	311
4.3.2. Zasady ogólne postępowania z odpadami	315
4.4. Podstawowe obowiązki podmiotów gospodarujących odpadami (<i>Marek Górski</i>)	318
4.5. Planowanie w gospodarce odpadami (<i>Marek Górski</i>)	320
4.5.1. Plany gospodarki odpadami	320
4.5.2. Regiony gospodarki odpadami komunalnymi	321
4.6. Reglamentacja postępowania z odpadami (<i>Marek Górski</i>)	323
4.6.1. Prawna reglamentacja wytwarzania odpadów	323
4.6.2. Prawna reglamentacja gospodarowania odpadami	325
4.6.3. Gospodarowanie odpadami a pozwolenie zintegrowane	328
4.6.4. Magazynowanie odpadów	328
4.6.5. Reglamentacja świadczenia określonych usług komunalnych	329
4.7. Obowiązek prowadzenia ewidencji odpadów (<i>Marek Górski</i>)	330
4.8. Prawna regulacja standardów przetwarzania odpadów (<i>Marek Górski</i>)	331
4.8.1. Mechaniczno-biologiczne przetwarzanie odpadów	331
4.8.2. Składowanie odpadów	333
4.8.3. Procesy termicznego przekształcania odpadów	338
4.9. Postępowanie z odpadami opakowaniowymi (<i>Ewa Badowska-Domagala,</i> <i>Marek Górski</i>)	339
4.10. Prawne zasady postępowania z pojazdami samochodowymi wycofanymi z użytku (<i>Marek Górski, Magdalena Michalak</i>)	346
4.10.1. Regulacje unijne	346
4.10.2. Ustawa o recyklingu pojazdów samochodowych wycofanych z eksploatacji	347
4.11. Prawne zasady postępowania z zużytym sprzętem elektrycznym i elektronicznym (<i>Ewa Badowska-Domagala, Marek Górski</i>)	354
4.11.1. Postępowanie z zużytym sprzętem elektrycznym i elektronicznym w prawodawstwie wspólnotowym	354

4.11.2. Postępowanie z zużytym sprzętem elektrycznym i elektronicznym w przepisach prawa polskiego	357
4.12. Postępowanie z zużytymi bateriami i akumulatorami (<i>Karolina Bartniak</i>)	364
4.13. Prawne zasady postępowania z odpadami wydobywczymi (<i>Marek Górski, Aneta Kaźmierska-Patrzyzna</i>)	369
4.14. Postępowanie z odpadami komunalnymi (<i>Anna Barczak</i>)	371
4.14.1. Zakres regulacji w zakresie gospodarowania odpadami komunalnymi	371
4.14.2. Systemy postępowania z odpadami komunalnymi	371
4.14.3. Prawa i obowiązki jednostek samorządu terytorialnego w zakresie gospodarowania odpadami komunalnymi	372
4.14.4. Obowiązki właścicieli nieruchomości w zakresie gospodarowania odpadami komunalnymi	376
4.14.5. Obowiązki odbierających odpady komunalne	376
4.15. Transgraniczne przemieszczanie odpadów (<i>Anna Barczak, Marek Górski</i>)	376
4.15.1. Zakres regulacji prawnej	376
4.15.2. Zakres obowiązywania przepisów rozporządzenia nr 1013/06	377
4.15.3. Stosowanie przepisów aktów prawa EU dotyczących międzynarodowego obrotu odpadami	379

Rozdział 5

Gospodarowanie wodami śródlądowymi (*Marek Górski, Aneta Kaźmierska-Patrzyzna*)

5.1. Podstawowe założenia regulacji	381
5.2. Gospodarowanie wodami w prawie Unii Europejskiej	381
5.2.1. Dyrektywa ramowa w sprawie polityki wodnej Wspólnoty	382
5.2.2. Ochrona wód w dyrektywach szczegółowych	385
5.3. System zarządzania wodami w Polsce	387
5.3.1. Ogólne założenia tworzenia i funkcjonowania systemu	387
5.3.2. Ewolucja systemu zarządzania wodami w Polsce	388
5.3.3. Prawne instrumenty zarządzania wodami	391
5.4. Własność i prawne formy korzystania z wód	392
5.4.1. Własność wód i obowiązki właścicieli wód	392
5.4.2. Korzystanie z wód	393
5.5. Planowanie w gospodarowaniu wodami	395
5.6. Pozwolenia wodnoprawne	397
5.7. Ochrona wód przed zanieczyszczeniem	401
5.7.1. Rozwój ustawodawstwa	401
5.7.2. Ochrona jakości wód	402
5.8. Prawne instrumenty ochrony wód przed zanieczyszczeniem	406
5.9. Naprawianie szkód powstałych w związku z gospodarowaniem wodami	414
5.10. Zaopatrzenie w wodę i usuwanie ścieków komunalnych	415

Rozdział 6**Ochrona wód morskich (Bogusz Bomanowski, Marek Górski, Aneta Kaźmierska-Patrzyzna)**

6.1. Ochrona wód morskich w świetle prawa międzynarodowego	419
6.1.1. Regulacje o charakterze ogólnym	419
6.1.2. Konwencja helsińska z 1974 i 1992 r.	426
6.1.3. Konwencja z Montego Bay	431
6.1.4. Ochrona morza w aktach prawa pochodnego Unii Europejskiej	433
6.2. Ochrona wód morskich w prawie wewnętrznym	436
6.2.1. Ustawa o obszarach morskich z 1991 r.	436
6.2.2. Ustawa o zanieczyszczaniu morza przez statki	441
6.2.3. Ustawa o bezpieczeństwie morskim	447
6.2.4. Postępowanie z odpadami pochodzącymi ze statków	448

Rozdział 7**Gospodarowanie zasobami geosfery (Aneta Kaźmierska-Patrzyzna)**

7.1. Ochrona powierzchni ziemi	450
7.1.1. Pojęcie powierzchni ziemi i cel jej ochrony	450
7.1.2. Zakres i cel ochrony powierzchni ziemi	451
7.1.3. Instrumenty ochrony powierzchni ziemi	454
7.1.4. Rola organów administracji publicznej w zakresie ochrony powierzchni ziemi	466
7.2. Korzystanie z kopalin użytecznych	474
7.2.1. Cele i zakres obowiązywania ustawy	474
7.2.2. Własność górnicza, użytkowanie górnicze oraz inne uprawnienia górnicze	475
7.2.3. Koncesje	477
7.2.4. Wydobywanie kopalin	479
7.2.5. Szkody górnicze	481

Rozdział 8**Ochrona różnorodności biologicznej**

8.1. Wprowadzenie (Monika A. Król)	488
8.2. Ochrona przyrody – zagadnienia ogólne (Monika A. Król)	491
8.3. Ochrona różnorodności biologicznej w prawie międzynarodowym i europejskim (Monika A. Król)	494
8.3.1. Międzynarodowe źródła prawa ochrony różnorodności biologicznej	494
8.3.2. Europejskie źródła prawa ochrony różnorodności biologicznej	500
8.4. Ewolucja regulacji prawnej w zakresie ochrony różnorodności biologicznej w Polsce (Monika A. Król)	504
8.4.1. Geneza i motywy ochrony przyrody	504
8.4.2. Rozwój prawnej ochrony przyrody na ziemiach polskich	507
8.5. Zasady prawa ochrony przyrody (Monika A. Król)	517
8.6. Zakres regulacji ustawy o ochronie przyrody (Monika A. Król)	520
8.6.1. Przedmiotowy zakres regulacji	520

8.6.2.	Podmiotowy zakres regulacji – organizacja ochrony przyrody	524
8.7.	Instrumenty organizatorskie w ochronie przyrody (<i>Monika A. Król</i>)	529
8.7.1.	Podstawowe dokumenty programowe i planistyczne	529
8.7.2.	Plany ochrony	531
8.7.3.	Rejestr	533
8.8.	Formy ochrony przyrody (<i>Agnieszka Jaworowicz-Rudolf</i>)	534
8.8.1.	Podział form ochrony przyrody	534
8.8.2.	Ogólne założenia ustanawiania, znoszenia i zmiany granic prawnych formy ochrony przyrody	535
8.8.3.	Formy ochrony obszarowej	537
8.8.4.	Formy ochrony obiektowej	546
8.8.5.	Ochrona gatunkowa i jej formy	548
8.9.	Obszary Natura 2000 (<i>Aneta Kaźmierska-Patrzyzna</i>)	557
8.10.	Ochrona <i>ex situ</i> (<i>Agnieszka Jaworowicz-Rudolf</i>)	563
8.11.	Ochrona powszechna (<i>Agnieszka Jaworowicz-Rudolf</i>)	568
8.12.	Gospodarowanie zasobami i składnikami przyrody (<i>Agnieszka Jaworowicz- Rudolf</i>)	569
8.13.	Zakres ochrony terenów zieleni i zadrzewień (<i>Agnieszka Jaworowicz-Rudolf</i>)	571
8.14.	Prawna ochrona krajobrazu (<i>Karolina Bartniak</i>)	573
8.14.1.	Krajobraz – pojęcie, rodzaje i funkcje	573
8.14.2.	Ochrona krajobrazu w regulacjach prawnomiędzynarodowych i prawie unijnym	576
8.14.3.	Krajobraz w ujęciu prawnym	578
8.14.4.	Miejsce ochrony prawnej krajobrazu w polskim systemie prawnym ochrony środowiska	580
8.14.5.	Prawne narzędzia ochrony krajobrazu	581
8.14.6.	Krajobraz jako niematerialne dziedzictwo kulturowe	582
8.14.7.	Ochrona krajobrazu poza przyrodniczymi obszarami specjalnymi	584
Rozdział 9		
Ochrona użytkowa zasobów biosfery		587
9.1.	Wprowadzenie (<i>Joanna Miłkowska-Rębowska</i>)	587
9.2.	Korzystanie z zasobów leśnych (<i>Joanna Miłkowska-Rębowska</i>)	587
9.2.1.	Zakres regulacji prawnej	587
9.2.2.	Gospodarka leśna	588
9.2.3.	Plan urządzenia lasu	592
9.2.4.	Zasady udostępniania lasów	592
9.2.5.	Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe	594
9.2.6.	Służba Leśna	594
9.3.	Korzystanie z zasobów zwierzyny łownej (<i>Joanna Miłkowska-Rębowska</i>)	596
9.3.1.	Zakres regulacji prawnej	596
9.3.2.	Zasady prowadzenia gospodarki łowieckiej	596
9.3.3.	Reglamentacja pozyskiwania zwierzyny	599
9.3.4.	Polski Związek Łowiecki	601
9.3.5.	Państwowa Straż Łowiecka	602

9.3.6.	Postępowanie w sprawach związanych ze szkodami łowieckimi	603
9.4.	Ochrona użytkowa zasobów żywych wód śródlądowych (<i>Joanna Miłkowska-Rębowska</i>)	604
9.4.1.	Zakres regulacji prawnej	604
9.4.2.	Zasady gospodarowania zasobami żywymi wód śródlądowych	604
9.4.3.	Środki prawne ochrony zasobów żywych wód śródlądowych	606
9.4.4.	Państwowa Straż Rybacka	610
9.5.	Korzystanie z zasobów żywych mórz (<i>Joanna Miłkowska-Rębowska</i>)	611
9.5.1.	Zakres regulacji prawnej	611
9.5.2.	Wspólna Polityka Rybołówstwa	612
9.5.3.	Ustawa o rybołówstwie – zakres regulacji	613
9.5.4.	Wykonywanie rybołówstwa	614
9.5.5.	Prawne środki ochrony zasobów żywych Morza Bałtyckiego	616
9.5.6.	Organy administracji w zakresie rybołówstwa morskiego	617
9.6.	Humanitarna ochrona zwierząt (<i>Marek Górski, Joanna Miłkowska-Rębowska</i>)	619
9.6.1.	Zakres regulacji prawnej	619
9.6.2.	Obowiązek humanitarnego traktowania zwierząt	620
9.6.3.	Obowiązki związane z transportem zwierząt	622
9.6.4.	Postępowanie ze zwierzętami gospodarskimi	623
9.6.5.	Postępowanie ze zwierzętami domowymi	624
9.6.6.	Postępowanie ze zwierzętami dziko żyjącymi	626
9.6.7.	Postępowanie ze zwierzętami wykorzystywanymi do celów rozrywkowych, widowiskowych, filmowych, sportowych i specjalnych	626
9.6.8.	Reglamentacja przeprowadzania procedur doświadczalnych z użyciem zwierząt	627
9.7.	Ochrona biosfery w działalności rolniczej (<i>Monika A. Król</i>)	629
9.7.1.	Geneza prawnej regulacji ochrony biosfery w działalności rolniczej w Polsce	629
9.7.2.	Ochrona biosfery przed nadmierną chemizacją w rolnictwie	632
9.7.3.	Ochrona różnorodności biologicznej w działalności rolniczej	634
9.7.4.	Programy rolnośrodowiskowe	636
9.7.5.	Rolnictwo ekologiczne	639
9.8.	Prawne uregulowanie postępowania z organizmami genetycznie modyfikowanymi (<i>Anna Kempa</i>)	643
9.8.1.	Organizmy genetycznie zmodyfikowane w prawie unijnym	643
9.8.2.	Organizmy genetycznie zmodyfikowane w prawie polskim	646
Bibliografia		651
Wykaz orzecznictwa		663

WYKAZ SKRÓTÓW

1. Akty prawne

- dyrektywa 92/43/EWG – dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (Dz. Urz. WE L 206 z 22.07.1992, s. 7; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 2, s. 102, z późn. zm.); dyrektywa siedliskowa
- dyrektywa 94/62/WE – dyrektywa 94/62/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 grudnia 1994 r. w sprawie opakowań i odpadów opakowaniowych (Dz. Urz. WE L 365 z 31.12.1994, s. 10; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 13, t. 13, s. 349, z późn. zm.)
- dyrektywa 96/82/WE – dyrektywa Rady 96/82/WE z dnia 9 grudnia 1996 r. w sprawie kontroli niebezpieczeństwa poważnych awarii związanych z substancjami niebezpiecznymi (Dz. Urz. WE L 10 z 14.01.1997, s. 13; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 5, t. 2, s. 410, z późn. zm.); dyrektywa Seveso II
- dyrektywa 2001/18/WE – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/18/WE z dnia 12 marca 2001 r. w sprawie zamierzonego uwalniania do środowiska organizmów zmodyfikowanych genetycznie i uchylająca dyrektywę Rady 90/220/EWG (Dz. Urz. WE L 106 z 17.04.2001, s. 1; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 6, s. 77, z późn. zm.)
- dyrektywa 2003/87/WE – dyrektywa 2003/87/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 października 2003 r. ustanawiająca system handlu przydziałami emisji gazów cieplarnianych we Wspólnocie oraz zmieniająca dyrektywę Rady 96/61/WE (Dz. Urz. UE L 275 z 25.10.2003, s. 32; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 7, s. 631, z późn. zm.)
- dyrektywa 2004/35/WE – dyrektywa 2004/35/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie odpowiedzialności za środowisko w odniesieniu do zapobiegania i zaradzania szkodom wyrządzonym środowisku naturalnemu (Dz. Urz. UE L 143 z 30.04.2004, s. 56; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 8, s. 357, z późn. zm.)
- dyrektywa 2008/56/WE – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/56/WE z dnia 17 czerwca 2008 r. ustanawiająca ramy działań Wspólnoty w dziedzinie polityki środowiska morskiego (Dz. Urz. UE L 164 z 25.06.2008, s. 19); dyrektywa ramowa w sprawie strategii morskiej

dyrektywa 2009/147/WE	–	dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada z 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (Dz. Urz. UE L 20 z 26.01.2010, s. 7, z późn. zm.); dyrektywa ptasia
dyrektywa 2012/18/UE	–	dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/18/UE z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie kontroli zagrożeń poważnymi awariami związanymi z substancjami niebezpiecznymi, zmieniająca, a następnie uchylająca dyrektywę Rady 96/82/WE (Dz. Urz. UE L 197 z 24.07.2012, s. 1); dyrektywa Seveso III
dyrektywa 2012/19/UE	–	dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/19/UE z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego (WEEE) (Dz. Urz. UE L 197 z 24.07.2012, s. 38)
dyrektywa CAFE	–	dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/50/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie jakości powietrza i czystszej powietrza dla Europy (Dz. Urz. UE L 152 z 11.06.2008, s. 1)
dyrektywa IED	–	dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/75/UE z dnia 24 listopada 2010 r. w sprawie emisji przemysłowych (zintegrowane zapobieganie zanieczyszczeniom i ich kontrola) (Dz. Urz. UE L 334 z 17.12.2010, s. 17, z późn. zm.)
dyrektywa IPPC	–	dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/1/WE z dnia 15 stycznia 2008 r. dotycząca zintegrowanego zapobiegania zanieczyszczeniom i ich kontroli (wersja skodyfikowana) (Dz. Urz. UE L 24 z 29.01.2008, s. 8, z późn. zm.)
dyrektywa ramowa o odpadach	–	dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/98/WE z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie odpadów oraz uchylająca niektóre dyrektywy (Dz. Urz. UE L 312 z 22.11.2008, s. 3)
k.c.	–	ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.)
k.k.	–	ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.)
k.o.n.d.	–	Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 r. (Dz. U. z 2011 r. Nr 172, poz. 1018)
Konstytucja RP	–	Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
konwencja helsińska z 1974 r.	–	Konwencja o ochronie środowiska morskiego obszaru Morza Bałtyckiego, sporządzona w Helsinkach dnia 22 marca 1974 r. (Dz. U. z 1980 r. Nr 18, poz. 64 i 65)
konwencja helsińska z 1992 r.	–	Konwencja o ochronie środowiska morskiego obszaru Morza Bałtyckiego, sporządzona w Helsinkach dnia 9 kwietnia 1992 r. (Dz. U. z 2000 r. Nr 28, poz. 346)
konwencja MARPOL	–	Międzynarodowa konwencja o zapobieganiu zanieczyszczenia morza przez statki, 1972, sporządzona w Londynie dnia 2 listopada 1973 r. wraz z załącznikami I, II, III, IV i V, oraz Protokół z 1978 r. dotyczący tej konwencji wraz z załącznikiem I, sporządzony w Londynie dnia 17 lutego 1978 r. (Dz. U. z 1987 r. Nr 17, poz. 101 i 102 z późn. zm.)

k.p.a.	–	ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 267)
k.p.c.	–	ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.)
k.w.	–	ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 482 z późn. zm.)
p.g.g.	–	ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze (Dz. U. Nr 163, poz. 981 z późn. zm.)
p.o.ś.	–	ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1232 z późn. zm.)
p.p.s.a.	–	ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 270 z późn. zm.)
p.r.d.	–	ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 1137 z późn. zm.)
pr. low.	–	ustawa z dnia 13 października 1995 r. – Prawo łowieckie (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1226)
pr. wod.	–	ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 145 z późn. zm.)
rozporządzenie nr 1829/2003	–	rozporządzenie (WE) nr 1829/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 września 2003 r. w sprawie genetycznie zmodyfikowanej żywności i paszy (Dz. Urz. UE L 268 z 18.10.2003, s. 1; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 13, t. 32, s. 432, z późn. zm.)
rozporządzenie nr 1698/2005	–	rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) (Dz. Urz. UE L 277 z 21.10.2005, s. 1, z późn. zm.)
rozporządzenie nr 1013/2006	–	rozporządzenie (WE) nr 1013/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 14 czerwca 2006 r. w sprawie przemieszczania odpadów (Dz. Urz. UE L 190 z 12.07.2006, s. 1, z późn. zm.)
rozporządzenie nr 834/2007	–	rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007 z dnia 28 czerwca 2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylające rozporządzenie (EWG) nr 2092/91 (Dz. Urz. UE L 189 z 20.07.2007, s. 1, z późn. zm.)
rozporządzenie nr 1005/2009	–	rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1005/2009 z dnia 16 września 2009 r. w sprawie substancji zubożających warstwę ozonową (Dz. Urz. UE L 286 z 31.10.2009, s. 1, z późn. zm.)
rozporządzenie nr 1221/2009	–	rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1221/2009 z dnia 25 listopada 2009 r. w sprawie dobrowolnego udziału organizacji w systemie ekzarządzania i audytu we Wspólnocie (EMAS), uchylające rozporządzenie (WE) nr 761/2001 oraz decyzje Komisji 2001/681/WE i 2006/193/WE (Dz. Urz. UE L 342 z 22.12.2009, s. 1, z późn. zm., rozporządzenie EMAS III)
RDW	–	dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania

	w dziedzinie polityki wodnej (Dz. Urz. WE L 327 z 22.12.2000, s. 1; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 5, s. 275 z późn. zm.); ramowa dyrektywa wodna
TEWG	– Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą (Dz. U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/2 – tekst pierwotny)
TFUE	– Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C 326, 26.10.2012, s. 47)
TUE	– Traktat o Unii Europejskiej (Dz. U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/30 z późn. zm.)
TWE	– Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską (Dz. Urz. WE C 340 z 10.11.1997, s. 173, z późn. zm.)
u.d.a.r.	– ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 743 z późn. zm.)
u.d.i.p.	– ustawa z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz. U. Nr 112, poz. 1198 z późn. zm.)
u.g.o.	– ustawa z dnia 13 czerwca 2013 r. o gospodarce opakowaniami i odpadami opakowaniowymi (Dz. U. poz. 888)
u.i.o.ś.	– ustawa z dnia 20 lipca 1991 r. o Inspekcji Ochrony Środowiska (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 686 z późn. zm.)
u.l.	– ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (tekst jedn.: Dz. U. z 2011 r. Nr 12, poz. 59 z późn. zm.)
u.o. z 2001 r.	– ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach (tekst jedn.: Dz. U. z 2010 r. Nr 185, poz. 1243 z późn. zm.)
u.o.	– ustawa z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach (Dz. U. z 2013 r. poz. 21 z późn. zm.)
u.o.g.r.l.	– ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1205)
u.o.m.	– ustawa z dnia 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 934 z późn. zm.)
u.o.p.	– ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 627 z późn. zm.)
u.o.p.z.	– ustawa z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 768 z późn. zm.)
u.o.w.	– ustawa z dnia 10 lipca 2008 r. o odpadach wydobywczych (Dz. U. z 2013 r. poz. 1136)
u.o.z.	– ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 856)
u.p.z.p.	– ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 647 z późn. zm.)
u.r.p.w.e.	– ustawa z dnia 20 stycznia 2005 r. o recyklingu pojazdów wycofanych z eksploatacji (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1162)
u.r.ś.	– ustawa z dnia 18 kwietnia 1985 r. o rybactwie śródlądowym (tekst jedn.: Dz. U. z 2009 r. Nr 189, poz. 1471 z późn. zm.)

u.s.c.m.	–	ustawa z dnia 25 lutego 2011 r. o substancjach chemicznych i ich mieszaninach (Dz. U. Nr 63, poz. 322 z późn. zm.)
u.s.d.g.	–	ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 672 z późn. zm.)
u.s.g.	–	ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 594 z późn. zm.)
u.s.h.u.e.	–	ustawa z dnia 28 kwietnia 2011 r. o systemie handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych (Dz. U. Nr 122, poz. 695 z późn. zm.)
ustawa o EMAS z 2004 r.	–	ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o krajowym systemie ekzarządzania i audytu (EMAS) (Dz. U. Nr 70, poz. 631 z późn. zm.)
ustawa o EMAS z 2011 r.	–	ustawa z dnia 15 lipca 2011 r. o krajowym systemie ekzarządzania i audytu (EMAS) (Dz. U. Nr 178, poz. 1060)
ustawa o GMO	–	ustawa z dnia 22 czerwca 2001 r. o organizmach genetycznie zmodyfikowanych (tekst jedn.: Dz. U. z 2007 r. Nr 36, poz. 233 z późn. zm.)
ustawa wprowadzająca	–	ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o wprowadzeniu ustawy – Prawo ochrony środowiska, ustawy o odpadach oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. Nr 100, poz. 1085 z późn. zm.)
u.s.w.	–	ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 596 z późn. zm.)
u.u.c.g.	–	ustawa z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1399)
u.u.i.ś.	–	ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1235 z późn. zm.)
u.z.s.ś.n.	–	ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie (Dz. U. Nr 75, poz. 493 z późn. zm.)
u.z.z.m.	–	ustawa z dnia 16 marca 1995 r. o zapobieganiu zanieczyszczaniu morza przez statki (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 1244)

2. Czasopisma i oficjalne publikatory

M. Pod.	–	Monitor Podatkowy
ONSA	–	Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego
OSNC	–	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
OTK-A	–	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; zbiór urzędowy, Seria A
PiP	–	Państwo i Prawo
Rec.	–	zbiór orzeczeń sądów wspólnotowych (przed dniem 1 maja 2004 r.)
RPEiS	–	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
Sam. Teryt.	–	Samorząd Terytorialny
St. Pr.-Ek.	–	Studia Prawno-Ekonomiczne
St. Praw.	–	Studia Prawnicze
Zb. Orz.	–	zbiór orzeczeń sądów wspólnotowych (po dniu 1 maja 2004 r.)

ZNUŁ – Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego

3. Inne

BAT – najlepsze dostępne techniki (*best available techniques*)
BSAP – Bałtycki Plan Działania HELCOM (Baltic Sea Action Plan)
EEE – sprzęt elektryczny i elektroniczny
EMAS – system ek zarządzania i audytu (Eco-Management and Audit Scheme)
ETS – Europejski Trybunał Sprawiedliwości (obecnie Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej)
GMO – organizm genetycznie zmodyfikowany (Genetically Modified Organism)
HELCOM – Komisja Ochrony Środowiska Morskiego Bałtyku
NSA – Naczelny Sąd Administracyjny
OECD – Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (Organisation for Economic Co-operation and Development)
PAP – poważna awaria przemysłowa
PZA – program zapobiegania poważnym awariom przemysłowym
RoB – raport o bezpieczeństwie
SA – Sąd Apelacyjny
SN – Sąd Najwyższy
TK – Trybunał Konstytucyjny
WEEE – zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny (Waste of Electrical and Electronic Equipment)
WSA – wojewódzki sąd administracyjny
ZZR – zakład o zwiększonym ryzyku wystąpienia awarii
ZDR – zakład o dużym ryzyku wystąpienia awarii
ZDPR – zwykła dobra praktyka rolnicza

WSTĘP

Prawo ochrony środowiska jest grupą przepisów o dużej doniosłości społecznej, dość nową i w ostatnich czasach bardzo rozbudowywaną. Rozwiązania obowiązujące w Polsce uległy gruntownym zmianom w początkach obecnego wieku, czego główną przyczyną był obowiązek dostosowania ich do wymagań prawa wspólnotowego. Regulacje te podlegają dalszym zmianom i uzupełnieniom – tak częstym, że stwarzającym trudności w ich śledzeniu i ogarnięciu nawet specjalistom tematyki. Skutkiem jest również dość szybkie dezaktualizowanie się opracowań podejmujących trud usystematyzowania problemów prawnej ochrony środowiska, w dodatku opracowań stosunkowo rzadkich.

Wszystkie te względy skłaniają do podjęcia kolejnej próby zmierzenia się z tą tak szeroką materią regulacji prawnej, próby uzasadnionej także potrzebą uwzględnienia dość licznych i rozległych nowelizacji dokonanych po 2009 r., a więc nieuwjętych w poprzednim wydaniu. Nowa wersja podręcznika ma ułatwić zapoznawanie się z tymi zagadnieniami, zwłaszcza przez studentów studiów prawniczych i administracyjnych. Mamy jednak także nadzieję, że omówienia te przydadzą się także specjalistom innych dziedzin, zajmującym się ochroną środowiska, a być może i wszystkim szukającym odpowiedzi na różne pytania z takimi kwestiami związane. Niniejsza pozycja jest kolejną próbą kompleksowego ujęcia tej tematyki, jako że uaktualnia, rozwija, uzupełnia i w dość znaczny sposób modyfikuje opracowanie przygotowane przez tenże zespół najpierw dla potrzeb Wyższej Szkoły Informatyki i Przedsiębiorczości w Bydgoszczy (obecnie Bydgoska Szkoła Wyższa) na początku 2006 r., a po gruntownych zmianach wydane przez Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska w 2009 r.

Zamierzeniem autorów było uwzględnienie wszystkich problemów objętych regulacją prawną, a związanych z szeroko rozumianą ochroną środowiska, na podstawie możliwie najbardziej aktualnych przepisów. Stąd w opracowaniu wyszliśmy od zagadnień wprowadzających, dotyczących ogólnych podstaw działań ochronnych i ich podstawowych założeń. Analizy dotyczące kwestii prawnych podzielone zostały na dwie części, odpowiadające rodzącej się naszym zdaniem systematyce wewnętrznej tej grupy przepisów – wyodrębnione zostały bowiem przepisy ogólne i sektorowe, te ostatnie mające charakter części materialnej prawa ochrony środowiska. Podział miał też na celu próbę bardziej uporządkowanego, systemowego spojrzenia na całość regulacji. W treści, dla ułatwienia czytelnikowi śledzenia toku wywodów, staraliśmy się możliwie często wprowadzać pewne systematyki oraz podkreślać kwestie najistotniejsze.

Podręcznik przygotował zespół autorów związanych głównie z wydziałami prawa i administracji Uniwersytetu Łódzkiego i Uniwersytetu Szczecińskiego, także innymi szkołami i instytucjami. Redakcja merytoryczna całości przygotowana została przez

prof. dr hab. Marka Górskiego (US). Autorzy określonych partii podręcznika zostali wskazani przy tytułach odpowiednich części.

Opracowanie uwzględnia stan prawny na 1 września 2013 r.

Część pierwsza

ZAGADNIENIA OGÓLNE

ZAGADNIENIA WPROWADZAJĄCE

1.1. Środowisko i jego zagrożenia (*Marek Górski*)

Termin „środowisko”, używany zwykle z dodatkowymi określeniami – np. „środowisko naturalne”, „środowisko geograficzne”, „środowisko społeczne”, „środowisko człowieka”, nie jest w pełni jednoznacznie rozumiany. Według T. Bartkowskiego zasadniczą, ogólną definicją **środowiska** to „zbiór czynników oddziałujących na podmiot środowiska”¹. Na podstawie tej definicji środowisko może być rozumiane zarówno jako zbiór rzeczy materialnych i energii wraz z ich oddziaływaniami wzajemnymi i na podmiot środowiska, ale także tylko jako zbiór samych oddziaływań. Częściej przyjmuje się rozumienie pierwsze, które można byłoby nazwać „materialnym”. Także w zależności od zakresu znaczeniowego terminu „podmiot środowiska” możemy mieć do czynienia ze środowiskiem konkretnego podmiotu (jednostki, indywiduum) bądź ze środowiskiem pewnych zbiorowości (społeczeństwo, gatunek). W tym przypadku termin „środowisko” częściej używany jest w znaczeniu środowiska zbiorowego, w sumie jednak jest to zbiorowość środowisk indywidualnych i mniejszych grup. Na tej podstawie mówi się o „hierarchiczności środowiska” – takim układem hierarchicznym jest np. środowisko człowieka (jako gatunku): indywiduum – rodzina – większe grupy ludzkie – społeczeństwo – gatunek. Tak więc do pojęcia środowiska człowieka (środowisko życia człowieka – *human environment*) należałoby włączyć dwa elementy:

- 1) ogół czynników materialnych oddziałujących wzajemnie i na człowieka jako gatunek, członka pewnych zbiorowości i indywidualną jednostkę wraz z tymi oddziaływaniami;
- 2) ludzi jako elementy tego środowiska oddziałujące na inne jego czynniki i na siebie wzajemnie, wraz z tymi oddziaływaniami².

W naukach biologicznych używane są terminy: „środowisko biologiczne”, „ekosystem”, „biocenoza”, „biotop” i pokrewne. W ujęciu encyklopedycznym **środowisko biologiczne** to „ogół czynników ekologicznych zarówno abiotycznych, jak i biotycznych, mających bezpośrednie znaczenie dla życia i rozwoju organizmów danego gatunku lub jego populacji. Czynniki środowiska wpływają wzajemnie na siebie, a współdziałając,

¹ T. Bartkowski, *Kształtowanie i ochrona środowiska*, Warszawa 1979, s. 47.

² A. Ciborowski, *Polityka kształtowania środowiska. Wybrane elementy*, Warszawa 1981, s. 103.

tworzą, mówiąc ogólnie, zespoły warunków środowiskowych (klimatycznych, glebowych i in.), w jakich bytuje dany organizm czy populacja”³.

P. Trojan⁴ przez pojęcie **ekosystemu** rozumie „wszelkie układy przyrodnicze, w obrębie których realizują się zjawiska, zachodzą związki i przebiegają procesy o charakterze ekologicznym”. Wyróżniane są trzy typy ekosystemów:

- 1) monocen – w jego skład wchodzi pojedynczy organizm i jego bezpośrednie otoczenie (tzw. monotop);
- 2) democen – składający się z populacji jednogatunkowej (grupy) osobników oraz jej środowiska;
- 3) pleocen – w jego skład wchodzi wszystkie populacje zamieszkujące określone siedlisko i pozostające ze sobą w związkach ekologicznych.

W praktyce pojęcie ekosystemu jest używane głównie dla określenia jego trzeciego typu, czyli pleocenu. W tym typie ekosystemu specyficznym warunkom siedliskowym odpowiada specyficzny skład flory i fauny, jego komponenty biologiczne nazywane są biocenozą, swoisty układ warunków siedliskowych to biotop. Dla właściwego funkcjonowania ekosystemu musi istnieć równowaga pomiędzy wszystkimi jego elementami składowymi.

Środowisko geograficzne ujmowane jest definicyjnie jako „otoczenie fizyczne i biotyczne, w którym żyje społeczeństwo ludzkie”. Środowisko geograficzne w tym ujęciu to naturalna i przekształcona przyroda oraz elementy antropogeniczne – całe tzw. środowisko urbanizacyjne, czyli wszelkiego rodzaju budynki, budowle, sieć komunikacyjna, infrastruktura techniczna itp. Zgodnie z ogólną definicją, środowisko geograficzne jest także rozumiane jako układ hierarchiczny.

W skład środowiska człowieka, poza środowiskiem biologicznym i geograficznym, wchodzi – zgodnie z przyjętym wyżej założeniem – także **środowisko społeczne**. Definicja określa je jako „ogół warunków i zespół czynników rzeczowych i osobowych, powstających w wyniku społecznego współżycia i współlistnienia ludzi, odgrywający decydującą rolę w kształtowaniu się osobowości społecznej człowieka i wyznaczający jego zachowanie się, a zwłaszcza przyjmowane role społeczne i postawy”. Wspomniane czynniki to: główne reguły zachowania się, przyjęte normy i hierarchie wartości moralnych, etycznych, estetycznych, wpływy i systemy wychowawcze. Warunki to warunki społeczno-ekonomiczne, polityczne, narodowościowe, stopień zaspokajania potrzeb życiowych, typy więzi społecznych.

W literaturze prawniczej najczęściej wciąż powoływana jest definicja środowiska naturalnego zaproponowana przez W. Brzezińskiego⁵. Autor ten stwierdza, że przez „naturalne środowisko człowieka” należy rozumieć „ogół elementów naturalnych, tzn. stworzonych przez naturę, ale w mniejszym lub większym stopniu przekształconych przez gospodarczą działalność człowieka, składających się w danym miejscu i czasie na warunki życia ludzkiego”. Określenie to opiera się głównie na drugim sposobie rozumienia przymiotnika „naturalne”, ale sądzę, że nie pomija również i trzeciego; końcowa część definicji powinna być według mnie wskazówką takiego rozumienia słowa „naturalne”, które pro-

³ *Encyklopedia powszechna PWN*, red. R. Marcinkowski, t. 4, Warszawa 1987, s. 412.

⁴ P. Trojan, *Ekologia ogólna*, Warszawa 1977, s. 5.

⁵ W. Brzeziński, *Ochrona prawna naturalnego środowiska człowieka*, Warszawa 1975, s. 291.

wadziłoby do uwzględnienia potrzeb człowieka. Przyznać jednak trzeba, że przy takiej treści definicji wniosek z niej wyprowadzony nie musi być jednoznacznie zaakceptowany, co skłania do pewnej modyfikacji określenia „środowisko naturalne”.

W literaturze podnoszono pod adresem tejże definicji pewne wątpliwości i zgłaszano określone propozycje zmian. J. Boć sugerował wyraźniejsze objęcie jej treścią elementów niematerialnych, a także odrzucenie ostatniej części, ponieważ „brak elementu życia ludzkiego w danym miejscu i czasie nie dyskwalifikuje danego środowiska jako środowiska naturalnego”⁶. Ta druga propozycja wydaje się wątpliwa ze względu na całkowite wówczas pominięcie w treści definicji sugestii co do potrzeby uwzględniania również i trzeciego rozumienia terminu „naturalne”. Z tego punktu widzenia korzystniejsze byłoby modyfikacje.

Z uwagi na te sugestie, można spróbować zaproponować modyfikację definicji W. Brzezińskiego. I tak, środowiskiem przyrodniczym człowieka można byłoby nazwać ogół elementów biotycznych i abiotycznych naturalnego (przyrodniczego) pochodzenia, poddanych oddziaływaniu człowieka i przekształcanych do granic równowagi ekologicznej. Równowaga ekologiczna to stan środowiska trwale zapewniający właściwe warunki życia człowieka i zaspokajanie jego potrzeb, bez naruszania równowagi ekosystemów. Definicja zwraca uwagę na pochodzenie elementów tak rozumianego środowiska – mają to być elementy stworzone przez naturę, w stanie naturalnym bądź przetworzonym, jednak stopień tego przetworzenia nie jest obojętny. Granicą jest „przydatność” środowiska z punktu widzenia warunków życia człowieka i zaspokajania potrzeb (fizjologicznych, ekonomicznych, psychicznych, także takich jak poczucie piękna i harmonii krajobrazu z elementami sztucznymi, np. budowle, parki czy ogrody zabytkowe). W definicji podkreślono też, że w skład środowiska, poza czynnikami materialnymi, wchodzi oddziaływanie: podmiotu środowiska na te czynniki przekształcającego je oraz oddziaływanie czynników środowiskowych na podmiot – tworzące warunki jego życia i umożliwiające zaspokajanie potrzeb.

„Równowaga ekologiczna” to taki stan środowiska, który utrzymuje podstawowe warunki i parametry niezbędne do istnienia w tym środowisku życia. Warunki te zostały w opracowaniach ekologicznych opisane; do najważniejszych zalicza się zwykle warunki termiczne (odpowiedni przedział temperatur), występowanie źródeł energii i surowców stanowiących podstawę procesów życiowych, określone warunki gęstości i ciśnienia materii, zabezpieczenie przed promieniowaniem ultrafioletowym⁷. Równowaga ekologiczna to równocześnie stan utrzymujący równowagę ekosystemów – równowagę wzajemnego oddziaływania wszystkich elementów ekosystemów (człowiek jest traktowany tu również jako element ekosystemu). Stąd też do pojęcia wprowadzam słowo „ekologiczna”, a nie częściej spotykane „przyrodnicza”, które w proponowanym ujęciu terminu byłoby zbyt wąskie.

W obowiązujących aktach prawnych używany jest najczęściej termin „środowisko”. I tak, według art. 3 pkt 39 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1232 z późn. zm.) środowiskiem jest „ogół elementów przyrodniczych, w tym także przekształconych w wyniku działalności człowieka,

⁶ J. Boć, *Zagadnienia prawne ochrony środowiska naturalnego*, Wrocław 1979, s. 38.

⁷ P. Trojan, *Ekologia...*, s. 5.

PRAWO OCHRONY ŚRODOWISKA

Marek Górski – profesor doktor habilitowany nauk prawnych; profesor zwyczajny Uniwersytetu Szczecińskiego; kierownik Katedry Prawa Ochrony Środowiska na Wydziale Prawa i Administracji tego uniwersytetu; autor licznych publikacji z zakresu prawa ochrony środowiska: monografii, komentarzy do ustaw, artykułów naukowych oraz opracowań o charakterze popularyzatorskim, interpretujących i wyjaśniających nowe regulacje.

■ Prawo ochrony środowiska to stosunkowo nowy zespół przepisów, które w wyniku włączania do nich kolejnych zagadnień, poszukiwania skuteczniejszych rozwiązań prawnych i dostosowywania norm do wymagań prawa unijnego ulegają częstym zmianom i uzupełnieniom.

■ Nowe wydanie cenionego podręcznika pod redakcją profesora Marka Górskiego uwzględnia zmiany, które zaszły w tej dziedzinie od opublikowania poprzedniej edycji książki w 2009 roku. Autorzy utrzymali w nim dotychczasową systematykę treści, włączyli w nią jednak wiele nowych zagadnień i dokonali niezbędnych modyfikacji związanych ze zmianami w regulacjach prawnych.

■ Książka składa się z dwóch części – w pierwszej przedstawiono zagadnienia dotyczące zasad ogólnych prawa ochrony środowiska, kwestie zadań i kompetencji organów zarządzających tą ochroną, poruszono też problematykę odpowiedzialności prawnej. W drugiej części omówiono natomiast regulacje sektorowe dotyczące zwłaszcza prawa emisyjnego, ochrony powietrza, usuwania skutków poważnych awarii, gospodarki odpadami, ochrony wód morskich i ochrony różnorodności biologicznej.

■ Podręcznik przeznaczony jest przede wszystkim dla studentów prawa i administracji oraz innych kierunków związanych z ochroną środowiska; przydatny będzie również dla specjalistów zainteresowanych szeroko rozumianą problematyką prawnej ochrony środowiska.

ISBN 978-83-264-4556-9

Cena 79 zł
(w tym 5% VAT)

Zamówienia:

infolinia 801 04 45 45, fax 22 535 80 01
zamowienia.książki@wolterskluwer.pl
www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

